ਸਿੱਖ ਫੇਥ

Sikh Faith

ਸੁਆਲ ਅਤੇ ਜੁਆਬ

ਡਾ. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ

ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ
(ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ)
ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਭੇਟਾ ਰਹਿਤ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸਿੱਖ ਫ਼ਥ

(ਸੁਆਲ ਅਤੇ ਜੁਆਬ)

ਡਾ. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ

ਸਾਬਕਾ ਡੀਨ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਾਲਜ

ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :

ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ

(ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ)

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।

ਸਿੱਖ ਫ਼ੇਥ
(ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਅਹਿਮ ਸੁਆਲਾਂ ਤੇ ਜਵਾਬ)
ਲੇਖਕ : ਡਾ: ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

ਸਕੱਤਰ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।

ਮਈ, ੨੦੧੦ ੨੦੦੦੦

ਛਾਪਣ ਵਾਲੇ
ਗੋਲਡਨ ਆਫਸੈਟ ਪ੍ਰੈਸ (ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ)
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਾਮਸਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।

ਤਤਕਰਾ

੧. ਵਾਹਿਗੁਰੂ
ਰੱਬ ਨੂੰ ਕਿਸ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ?
ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀ ਰਚਨਾ
ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ
ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਬੁਰਾਈ ਕਿਉਂ ?
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਾਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ?
ਰੱਬ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾਇਆ ?

੨. ਸਿੱਖ ਧਰਮ
ਕੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣਾ ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਹੈ ?
ਕੀ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਹੈ ?
ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ
ਪੁਨਰ ਜਨਮ

੩. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਪੰਜ ਕਕਾਰ
ਦਸਤਾਰ
ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਸਿੱਖ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿਉਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ?

੪. ਸਿੱਖ-ਇਤਿਹਾਸ
ਕੀ ਸਾਖੀਆਂ ਸੱਚੀਆਂ ਹਨ ?
ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ

੫. ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ
ਅਸੀਂ ਅਰਦਾਸ ਲਈ ਕਿਉਂ ਖੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ?
ਅਸੀਂ ਮੱਥਾ ਕਿਉਂ ਟੇਕਦੇ ਹਾਂ ?
ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਵਿਚ ਕਿਰਪਾਨ
ਲੰਗਰ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਵੱਲੋਂ

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਰੀਸਰਚ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੱਗਰੀ ਸਿੱਖ ਤੇ ਗ਼ੈਰ-ਸਿੱਖ ਪਾਠਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਈ ਜਾਵੇ। ਹਥਲੀ ਕਿਤਾਬ "ਸਿੱਖ ਫ਼ੇਥ" ਇਸ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਵੱਲ ਇਕ ਕਦਮ ਹੈ।

ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਲੇਖਕ, ਡਾ: ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ੧੫ ਸਤੰਬਰ, ੧੯੨੭ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ (ਭਾਰਤ) ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ੧੯੬੩ ਵਿਚ ਓਹੀਓ ਸਟੇਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ. ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ (ਭਾਰਤ) ਵਿਖੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਆਖ਼ਰੀ ਨੌਕਰੀ, ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਅਤੇ ਡੀਨ, ਵਜੋਂ ਕੀਤੀ। ਡਾ: ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਉਪਰ ਸਵਰਗੀ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ (ਮਸਤੂਆਣਾ ਵਾਲੇ) ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ ਜੋ ਹਾਰਵਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਆਏ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਅਰਪਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ੧੯੮੪ ਵਿਚ ਡਾ: ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ

ਸਮਾਂ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਵੰਡਣ ਵਿਚ ਲਗਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਲਈ ਦੋ ਹੋਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵੀ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ–Sikhism : A Faith for the Modern Man ਅਤੇ Sikh Sakhis for the Youth ਹੱਥਲੀ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਹੋਰਨਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਛਾਪਣ ਦਾ ਉੱਦਮ ਕਰਨ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਿਆਂ ਮੈਂ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਪਾਠਕਾਂ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੀਮਤੀ ਸੁਝਾਅ ਭੇਜਣ।

ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ,
ਸਕੱਤਰ,
ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ,
ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਦਸੰਬਰ ੧੯੯੮

ਪੁਸਤਕ 'ਸਿੱਖ ਫ਼ੇਥ' ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਸਕੱਤਰ,
ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ (ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ),
ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਦਸੰਬਰ ੨੦੦੩

ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ

ਡਾਕਟਰ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੇਰੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਮਾਂ-ਜਾਏ ਭਰਾ ਨਾ ਸਹੀ ਪਰ ਅਸੀਂ ਨਾਦੀ ਭਰਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹਾਂ। ਹਰ ਸੱਚੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦਸਵੇਂ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਪੁੱਤਰ ਤੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵਾਸੀ ਮੰਨੇ। ਇਸ ਨਾਤੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਭਰਾ ਹਨ। ਜੇ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਸੱਚੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਕਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਭਰਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮਿਲ ਕੇ ਇਕ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਾ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ, ਸਾਡੇ ਹਾਸੇ-ਹੰਝੂ, ਸਾਡੇ ਔਖੇ-ਸੌਖੇ ਮੁਕਾਮ ਸਾਂਝੇ ਹਨ।

ਮੇਰਾ ਡਾਕਟਰ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾ ਮੇਲ ਵੈਨਕੂਵਰ (ਕੈਨੇਡਾ) ਵਿਚ ਅਗਸਤ ੧੯੯੦ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਕਨੇਡੀਅਨ ਸਿੱਖ ਸੋਸਾਇਟੀ ਨੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਇਕ ਗੁਰਮਤਿ ਟਰੇਨਿੰਗ ਕੈਂਪ ਲਾਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਮਿਲੇ ਤੇ ਫਿਰ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਈ ਵਾਰੀ ਮੇਲ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਜਿਸਮਾਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੀ ਰੂ-ਬ-ਰੂ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਬੇਹਦ ਨੇੜੇ ਸਾਂ। ਮੁੱਢਲੇ ਸਿੱਖ ਅਸੂਲਾਂ ਬਾਰੇ ਸਾਡੀ ਸੋਚ ਇਕੋ ਸੀ (ਤੇ ਹਰ ਸਿੱਖ ਦੀ ਸੋਚ ਹੋਣੀ ਵੀ ਇਕੋ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਉਲਝਣ ਜਾਂ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹਰ ਗੱਲ ਸਾਫ਼ ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ।) ਡਾਕਟਰ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨਾਰਥ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ, ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਕੇ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਵਿਚ, ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਸੰਜੀਦਾ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਰਦੇਸਾਂ 'ਚ ਜੰਮੇ-ਪਲੇ ਤੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਮੁਹਾਵਰੇ, ਕਲਚਰ, ਸਿਲੇਬਸ ਅਤੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਗੱਲ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਖ਼ਾਸ ਤਰੀਕਾ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਜੋ ਡਾਕਟਰ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਪਣਾਇਆ ਅਤੇ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦੀਆਂ ਬੁਲੰਦੀਆਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਡਾਕਟਰ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਨਾਰਥ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਸਿੱਖ ਤਵਾਰੀਖ਼ 'ਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚੇਤੇ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਹਥਲੀ ਕਿਤਾਬ ਨਾਰਥ ਅਮਰੀਕਾ, ਯੂਰਪ ਤੇ ਹੋਰ ਮਗਰਬੀ ਤਹਿਜ਼ੀਬ 'ਚ ਰਹਿੰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਮੁਹਾਵਰਾ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਤਰਜਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਰਾਏ ਦੇ

ਕੇ ਛਪਵਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜ਼ਰਾ ਮਾਸਾ ਹਿਲਜੁਲ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀਕਰਣ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਬਹੁਤੀ ਨਹੀਂ।

ਸਿੱਖ ਫ਼ੇਥ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਨੁਕਤੇ ਛੋਹੇ ਗਏ ਹਨ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੁਕਤਿਆਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਐਨੇ ਸੁਹਣੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਉਸਤਾਦ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸੇ ਨਿੱਘੇ ਦੋਸਤ ਵਰਗੇ ਸ਼ਾਗਿਰਦ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਡਾ: ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮੱਰਿਆਦਾ ਮੁਤਾਬਿਕ, ਸੁੱਚਜੇ ਤਰੀਕੇ ਤੇ ਸੂਝ ਭਰੀ ਬੋਲੀ ਤੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੁਕਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲੈਣ।

ਇਹ ਆਖ ਕੇ ਮੈਂ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਪਾਠਕਾਂ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤੋਂ ਖ਼ੂਬ ਲਾਹਾ ਲੈਣਗੇ।

ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਗੀਰ
ਡਾਇਰੈਕਟਰ
ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਰੀਸਰਚ ਬੋਰਡ
ਤੇ ਸਿੱਖ ਰੈਫ਼ਰੈਂਸ ਲਾਇਬਰੇਰੀ
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

੨੨ ਅਕਤੂਬਰ, ੧੯੯੮

ਜਾਣ-ਪਛਾਣ

ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਰਚਨਾ, ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜੀ ਵੱਲੋਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਲੋੜ (ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਲਈ) ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਕਈ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਉਹ ਵੇਖਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਗੁੰਝਲਦਾਰ, ਨਾ ਸੁਲਝਣ ਵਾਲੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਕਈ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ (ਮਨ) ਅੰਦਰੋਂ ਅਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲਿਉਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਹੋਰ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ (ਅਤੇ ਧਰਮ) ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਣ ਦੇ ਢੰਗ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨ ਦੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣੀ ਕੁਦਰਤੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ-ਵਡੇਰਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਵੀ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਮਕਾਲੀ ਵਿੱਦਿਆ। ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਨੌਜਵਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ, ਪੱਛਮੀ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਰੰਗੀ ਹੋਈ ਵਿੱਦਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ "ਮਾਡਰਨ" ਅਤੇ "ਐਡਵਾਂਸ" ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਕੰਮ ਲਈ ਦਲੀਲ ਅਤੇ ਸੱਚਾਈ ਜਾਣਨ ਲਈ ਉਤਸਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ—ਇਹ ਪੱਛਮੀ ਵਿੱਦਿਅਕ ਪਰੰਪਰਾ ਹੀ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਚੁਣੌਤੀ ਭਰਪੂਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਤੋਂ ਝਿਜਕ ਨਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ।

ਇਹ ਗੱਲ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਉਸ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਬਾਰੇ ਕਈ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਜਾਗ ਪਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦਾ ਧਰਮ ਉੱਚੇ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਡੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਦੀ ਨਾ-ਮਾਤਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਹੀ ਨਾ ਮੋੜ ਲੈਣ। ਇਸ ਦਾ ਡਰ ਅੱਜ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਹਰ ਫਿਰਕੇ ਦਾ ਆਗੂ ਇਹ ਡਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਖਤਰੇ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ। ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਬਹੁੱਤ ਡਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ

ਧਰਮ ਪ੍ਰਤੀ ਵਤੀਰਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਟਾਮ ਹਾਰਪਰ, ਇਕ ਈਸਾਈ ਧਰਮ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ—

> ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਏਸ਼ੀਆ ਅਤੇ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੱਧ-ਫੁਲ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਲੋਪ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਮਨੁੱਖਤਾ ਹੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪੱਛਮੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਧਰਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਗੱਲ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਕਿ ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਈਸਾਈ ਦੇਸ਼ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਥੋਂ ਦੀ ਜਨ-ਸੰਖਿਆ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਗਠਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ (੧੯੭੪ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਗਲੈਂਡ ਦੇ ਚਰਚ ਵੱਲੋਂ ੯੦੦ ਚਰਚ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ) ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਕੇਵਲ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਕੋਈ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਸੰਨ ੨੦੦੦ ਦੇ ਆਸਾਰ ਬਹੁਤ ਮਾੜੇ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ...ਪਰ ਜਦ ਤੱਕ ਇਹ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ ਤਦ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਤਕਨੀਕੀ ਦਲੀਲ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਧਾਰਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਜੋ ਸਾਧਨ ਉਪਲਬੱਧ ਹਨ, ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਜ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਟੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ-ਧਰਮ ਪ੍ਰਤੀ ਵਫਾਦਾਰੀ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਅਭਿੱਜ-ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਅਤੇ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਉੱਪਰ ਕਿੰਤੂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਬਲਕਿ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਜੁਆਬ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ 'ਤੇ ਗੌਰਵ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਿੱਧੇ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੁਆਲ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਆਲਾਂ ਦੇ ਜੁਆਬ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ, ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣਨਾ ਲੋਚਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਸਵਾਲ ਅਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਅਤੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੇ ਵੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸੁਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਤੇ ਝਾਤ ਮਾਰੀਏ, ਜਿਥੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜ ਆਮ ਜੀਵਨ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਕਈ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਔਖੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾ ਸੁਆਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਲੱਭਣ ਲਈ ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਵੱਲੋਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਲੈਣਾ—ਹਾਰਪਰ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ